

առաջը շուտ առողջացան քան քարաշեն տան մէջ հողացուցողները: Ասիկէ խրախուսելով Լազրեցիի առաջին անգամ Սիւնիքէն վերադառնալ հասարակաց հիւանդանոցին մէջ՝ հիւանդացի համար բարձր եւ երկայն սրահ մը շինել տուաւ, որուն մէջ կողմը բաց էր, այնպէս որ հիւանդները դիմելը ցորկէ պարտեղի մը վրայ ոտքը կը ծծէին: Այս արդիւնաւոր գործերն յաջողութեան հետեւութեամբ՝ այնուհետեւ Պեքինի ալ սկսան այսպիսի սրահներ յաճախել: Ամերիկա եղած պատերազմի մը ժամանակ հիւանդներն օդոց անհարթութիւնէն պահպանելու համար սկսան փութով անտառ եւ կոշտ փայտէ խրճիթներ շինել: զետեղել խոնաւ եւ ամէն տեսակ ձգիներ գտնուելուն՝ այս խրճիթները ցցերով բարձրացուցին, այնպէս որ խրճիթներուն տակը 1 մետր շափ բարձր բլրաւով: Հովը աստիպաշունչ կը փչէր, բայց ինչ եղաւ հետեւութիւնն. այն՝ որ հիւանդներն առողջացան:

Հիւանդներուն վրայ տեսնուած այս զարմանալի երևոյթը կը ստիպէ զմեզ որ մարդու օդին կարեւորութեան համազօրեմք: Բայց նոյն պատճառաւ որ իրանք բաշխեալ թէ առողջ մարդուն ալ ուշինչ նուազ կարեւոր է մարդու օդը: Եթէ մտածենք որ վայրկեանի մը մէջ 16 միլիոն 20 անգամ շունչ կ'առնուիք եւ կը տանք, որով ամէն մէկ անգամ $\frac{1}{4}$ լիտր թորային օդ եւ 3 միլիոն 60% ածխածնի թու եւ ուրիշ նիւթեր կը խառնուի խոյն օդին մէջ, եւ խոյն մէջ գտնուած կահ կարասին ալ, զգեստները, գրքերն եւ այլն տեսակ տեսակ հտտեր եւ գուրդի կը շնչեն, դիւրաւ կը համադրուիք որ խոյն մը օդը կամայ կամայ պէտք է որ ապակեանի, նաեւ եթէ մէկ հողի միայն ըլլայ հոն նստողը: Ասիկէ յայտնուած կը տեսնուի, որ օդը մէկ անգամ օդափոխութիւնն ալ բոլոր ինքեան բաւական չէ: Դիմելը թէ խոյն օդի կ'սկզբան սնդ պարտեղի օդին շաղկըլլայ, կամայ կամայ ածխածնի թուի մասունքն կ'անհիւ եւ կը բազմանան: Եթէ մէկ հողի միայն վայրկեանի մը մէջ 16 անգամ շունչ առնուի եւ $\frac{4}{10}$ ածխածնի թու տայ գուր, մէկ ժամու մէջ $\frac{1}{4}$ քառակուսի մետր թորային օդ եւ զբերել 20 լիտր ածխածնի թու կ'ընէ: Եւ եթէ այս օդն ամանի մը մէջ առնուիք՝ մէկը մըլդ քաղք կը մարի, եւ անասուն կամ նաեւ մարդն ալ անմիջապէս կը խղզուի:

Եսով անձամբ անձին գերեզման կը բանայ այն մարդն՝ որ միշտ ապականած օդը մէջ կ'ապրի. ապականեալ շնչոյն հետ թոյլնը վերստին կը ծծէ, կը հիւանդանայ եւ ամենայն անկարող կ'ըլլայ:

ՄԱՐՏԻԱՆԻՐԷ

Զինեղադրական զորանթիւն տիրութեանց:

Վարդապետ, Ամերիկայի, Պերսիէի եւ Ասիայի զինեղադրական զորանթիւնը պատերազմի յաճախ հետեւեալն է: Ա. Միքէ տեր-Ռիւն-Ե-Բարդոյն. Գերմանիա ունի 1,519,104 մարդ, առանց պահեստի զորաց եւ մանական զինքաց: Աւստրիա-Հունգարիա՝ 1,063,633: Իտալիա՝ (բանակ եւ զուգազ, milice) 2,387,322: Բրիտանիա եւ իրանտա (Հանդերձ գաղթականներ) 1,704,556: Ռուսիա՝ իբր 2,000,000:

Գաղղիա՝ 1,753,000, Եւ Տաճկաստան 500,000: Ընդ ամէնը 12,932,610 մարդ: Բ. Եւրոպայի ուրբանիստ Եւրոպայի. Դանիա՝ 50,522 մարդ: Երեսեւեւրոպիցիա՝ 210,000, Հոլանտա՝ 210,000, Ինգղիա՝ 217,125, Փորթուգալ՝ 133,883, Սպանիա՝ 869,353, Հելլենտիա՝ 201,225, Սերբիա՝ 200,000, Ռումանիա՝ 190,000, Պուլկարիա՝ 55,220, Յունաստան՝ 32,415, Մոնտենեգրո՝ 126: Ընդ ամէնը 2,369,869 մարդ: Ռուսիոյ Եւրոպական տէրութիւնը ունին իբր՝ 15,301,979 զինուոր: Գ. Տեր-Ռիւն-Ե-Բարդոյն. Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգք (կանտոնաւոր բանակ եւ զուգազ)՝ 6,608,500 մարդ, Միջին Ամերիկա (Գուալա Ռիւալ, Կուաղեմալա, Հոնտուրա, Նիքարագուա, Սալվատոր)՝ 52,327 մարդ, Արլենդիէնտա հասարակապետութիւն (բանակ եւ ազգային պահանգը)՝ 354,977, Պոլիվիա՝ 2,000, 2 իլի (բանակ եւ ազգային պահանգը)՝ 63,566, Գուրուպիա՝ 35,000, Էքուատոր՝ 5000, Մեքսիկոյ՝ 20,000, Փերու՝ 40,000, Ռուսիա՝ 28,100, Վենեզուելա՝ 3,000 Պարագուայ (առանց ազգային պահանգի)՝ 30,000, Ճենաստան՝ 1,000,000, Եդգարտո՝ 6,828, Հաւայի՝ 400, Ճապոն՝ 64,888, Պարսկաստան՝ 100,000, Սանդագար՝ 1,600, Հարաւ. Աֆրիկէի հասարակապետութիւն 5,000, Եդգարտո՝ 14,000, Սիամ՝ 5000: Ընդ ամէնը 8,440,286 մարդ: Ամերիկին գումարը՝ 23,742,265 զինուոր:

Բովանդակ վերոյիշեալ տէրութեանց նաւատորմներն (ի բաց առեալ վաճառական նաւերը)՝ են իբր 2,554, որոնց մէջ կը գտնուին 526 զրահաւոր նաւ, 661 կրկնաթիւ, միայրակ, լըտես եւ այլ շոգեքիթ, 416 թնդանոթներ շաւակ, 108 լըբեր նաւակ (avisos), 63 գեներալներ նաւատանց նաւ, 236 առաքատանաւ, 544 ծովաւորայ նաւակ եւայլն: — Այս ամէն նաւերու շինութեան առ նուազը չորս միլիարտ մարդ (1 մարդ = ֆր 1.25) ծախք եղած է:

ՔԱՂԱՔԱՂԱՔԱՆ ՏԵՍՈՒՆԵԼԻՅ

«Նշմանք եսկին եւ երկին»: Աղադրեալ տալն մարդ կ'ապշի կը զարմանայ. երբ քաղաքական թորթութիւններն անուր եւ սկսի խնդարաց խորհրդածութիւններն եւ զանազան քաղաքներէ եկած նշուագիծներն ընթերնու: Զաղայազաղ եւ պաշտօնային միաբարբառ կը զոնեն. թէ խաղաղութիւն կ'ուզեն, խաղաղութիւնս վրդովիչ ըլլաւ շնն ցանկար. Կալուին եւ այնպէս պատերազմի պաշտօնաց, ոչ միայն տէրութեանց նեւթ՝ այլ ամենափոքրիկ տէրութեան իսկ. պատերազմական միմաստ մար պահանջման խորհրդանոց կը դիմեն: Ինչ է այս: Աղոթ ժողովուրդն՝ որ յանձնաւ քրեփոխական հասարակապետութիւն է պաշտօնաց, այս իրարու նպատակաւ լրերն ապշեալ եւ խռովալ՝ նարցուփործ կ'ընէ: Բայց ինչ պատասխան կ'առնեն: Արտաքին գործոց պաշտօնակ կամ պաշտօնակց գանձոց մը խորհրդանոց մէջ կը կարգեն, եւ յանուն կառավարութեան լախնական ոտով եւ հանդիսապէս նշանուալ կ'արտասանէ. Պատերազմի վրայոց տարածուած լրերն իմնական չեն: Ամէն տէրութիւն կը շանայ խաղաղութիւն չվորդով. մանաւանդ թէ ըստ կարի իւրովն կը ծագ պահ-

պանել տալ: իսկ տէրութեանց պատրաստութիւնն քննի երբ զգուշութիւնն և յապահովութիւնն իւրացանչիւր երկրին առանց ամենեւնի դիտման յաշ կամ յանակ յարձակելու: Անս, այս քնն աշխատանքն ու պատասխաններն. որոնք որչափ պատշտմական և ղեկավարական են. այնչափ իրարու նոկտական և նոկատական: Իրաւաբոյն ուրեմն իր պատկանի մեր Ֆրն առանց Եւրոպայի աշխատանք քաղաքական դրոշմին. վասն զի կամ սարքափնի և նամազգային պատերազմ պիտի յառնէ, որ արդի պատրաստութիւնն և կատարակն յազկնոց միջոցաւ անհարկին աւելի և ապակամութիւնն պիտի գործէ, և կամ ամէն ազգ իւրաքանչիւր զաւառի երկիրն ու երկիրը մեր քի վայր ընկնել և միմանմի ծախուց պարտամուրհակները կրկնապատկելն ետնէ պիտի նստի անձայն և անշուշտ առանց ոչ յաշ և ոչ յանակ շարժելու:

Այժմ նամատօտի մը տնտեսքն ամուսան մը մէջ նանդիզա՞ն նանաւոր դէպքերը:

Աստորիդ-Նոնգրիպի խորդանոցներն իրենց սովորական ներքին գործերն յառաջ էր վարեն. սակայն առաջիկայ ամսոյ մէջ երկու տէրութեանց պաշտանէից զանդէցներուն յարցութիւնովն աշխատանք պատերազմի լոցը նկատմամբ որոշ մեկնութիւն տալու և ժողովուրդը խնայարոքեցնելու: Երկու բարձր պաշտանէից կողմանէ իսկ միջնակն մեկնի պատուաւորակը տրուեցաւ. ի՞նչ մնաց պատերազմի միջոց շուներ. իսկ մեր պատրաստութիւններն ի ի զգուշութիւն և յապահովութիւն. որպէս զի ի՞նչ պատամամբ նախկարծիր պատերազմ միկ կամ պատերազմի մասնակցի. որ անկողինի չէ. կարգ՝ և պատրաստ գտնուիր: Կըտի ի՞նչ Մարտի 1ին երկու տէրութեանց խորդանոցաց պատուամուրհակները (delegation) պիտի զուգարկին պատերազմի արտաքին կարգի ծախուց վարի (credit) վրայ խորդողկեցնու ամար:

Իստուկոյ զորքն Եպիսկոփն նուրաւար Չեյն զըծ-բախտ արկած ունեցաւ: Իստուկոյ սակաւաթիւ զօրք Յոկալիի թով 20,000 Եպիսկոփայնիւր յարձակում էր կել և ինչպէս ժամ արեւաբար կուռնէ և մեծ կուտրած գործելն ետնէ բոլոր գունդը թաց յՍՊ վիրաւորելոց յայրենաց նամար ի մահ էր դիմէ: Կո պատճառաւ նա-կատակորդք պաշտմարանին թէ ի խորդանոցի և թէ յորազիր սկսան նուառ կերպիւ պատասել պաշտոնեաներն. ի մասնաւորի գիտպիւն կուռն: Բայց Ռուսիան կուռն. ինչպէս նաեւ իւր ընկերներն նատաստեցին. թէ արկանն ոչ զօրաց անհոգութիւնն և ոչ կուտակարութեան սեղալ քաղաքակաւութիւնն յառաջ էր կաշ: Կալ ի ղեքանդ ղիպուանդ. որ բազմաթիւ բանակաց կուր-պայ նանդիպի մանաւանդ այնպիսի երկրի մը մէջ: Թէ և խորդանոցն իւր վտարութիւնն ի պաշտանոցայ ձայ-նից մեծամասնութիւնայ յայտարարէ. Ռուսիան կուռն և իւր օրինական նստեւելով պաշտանայք իմրովին ի-րենց յոգածարակաւը տուին: Ելալիսի կայքերը ժամանակի նամար ծանրապիւն նշանակութիւն ունեցող տար-րաւորութեան վիճակն յուսանք թէ քարձուած է. զի նա-փառ Թաւաթիւն ՏԼբընդիս և Ռուսիան պաշտանակցի նոր պաշտանարարի մը կազմութիւնը յանձնեցով:

Գերմանալ պատրաստութեան մէջ է քանի մ'օր-ըն Պետութեան խորդանոցի պատգամաւորներն ըն-տրելու: Բանի մը շարքով վեր տնդուին բոլոր օրագրաց մտարողութիւնը զրաւող խնդիր մ'ըլած է, զոր կառա-վարութեան յօգուտ իւր ջրէն էր ջնայալ: Ինչպէս յայ-տն է, Պիքմարք իշխանինն առաջադրութեան զվտար-ախորնաններն մին և զվտարն էր Կաթողիկէս պատ-գամաւորաց կամ Կնդդոնալան կղմակցութիւնը

(Centrumpartei): Աս առթիւ նագողիկի Կարդիւնալ՝ զի-տութեանը Սերպանս Քաւալարակտիս առ Նուիրակն Միւնխալն տունմանակն ինչպիսի մը դրած էր, որուն մէջ էր յորդորէր Գերմանիոյ կաթողիկէս կողմակցութիւնը Պիքմարք իշխանինն առաջադրութեան սկզբամը ընդդի-մանալ: Եւս գրուիկները յապարակ կելուիլ թէ կառա-վարութեան և թէ տնդուին օրագրաց առթիւ տուաւ ի նպատակ Ս. Քաւալարակտիս յորտաններն յրաւարակե-լու և զինքը շափաղանց գովելու. Ինչպէս որ արդէն քանի մը տարի վեր էլուրալ:

Տոս արժան էր նամարիք Ֆիւրսպային Գերմա-նիոյ կէս-պաշտանակն օրագրէն (Norddeutsche All-gemeine Zeitung) մաս մը յառաջ բերել. որ մեր ք-ուածներուն նատաստութիւն կու տայ: Քաւալարա-պետը պատշաճ նամարեցաւ Նոնգրիպին առաջար-կութեան ինքիրն իրրիւ առթիւ տնտել իւր ազգու իւսքը լսելի ընելու ի նպատակ քաղաքակն կողմա-գրութեան զոր ընդդիմակցաց կուտակցութիւնը իրաւեղ էր ջնանալ: Այն սկզբն՝ որուն դէմ ընդդիմակցաց կու-տակցութիւնը էր կուռն. թէ կաթողիկէս կուտն և թէ պետութեան նամար կենաց ինչպէս է. այս է՝ Ֆիւրսպ-կութեան սկիզբը: Ս. Քալը ստալ յայտնեց իւր ինտանի ի նպատակ Գերմանիական պետութեան: Բայց զայս ծոււ կը մեկնան ոմմար. կարծեւթ թէ ղեկավարական շարժ-առիւթ էր ըղիւթ: Քաւալարակտը Գերմանական պե-տութեան պաշտանութեան էր քուտգ. վասն զի Գեր-մանիա պաշտան է իւտարութեան. որուն կարգեալ Պալապանն է Քաւալարակտը. և պաշտան ուրի նակ-նու. որպէս զի իւրաքանչիւր որ իշխանութեան նպա-տակ ըլլայ...

Պուլկարիոյ Նոնգր պատգամաւորութեան ամեն մ'ի վեր Պուլկա Է. որ արդէն իր գտնուէ Ջանքով Պուլ-կարիոյ նախտակ կուտակցութեան առաջարկը: Պատ-գամաւորն և Ջանքով առանձին առանձին բարձր. Մեծ Նագրաբոյին լետ էր բանակցին. սակայն քայմ իրա-րու լետ չըղցան միարմիր: Իրաւաբոյն կընամը նատա-տեւ. թէ Պուլկարիոյ խնդիրը դարձեալ նոյնպիսի տար-տամ վիճակի մէջ է. ինչպէս էր նոր տարիէ յառաջ:

Շրդէն նախաձեռնութիւն Է Օսմանեան վեմափառ Կայսեր Ս. Քաւալարակտիս մատանի մ'ընծայ առա-րելու քաղմանքը. և այս մը պատուոյս Կաթողիկէսայ շայոց Պատրիարքին՝ Ամենապատիւ Գերբընջանիկ Սոն-փանոս Ազարեան Կաթողիկոսին արժանանալ: Ամե-նապատիւ Կաթողիկոսը Փժուր. Չին ամենայն նանդի-ստիկանմը Պուլկա ծամբայ կելուիլ ամսոյս Դին չուտ նատած էր: Անոցայ 16ին վիճմանի օրագրից իտեւեակ նեաքիւր էր յրաւարակը: Նոնգր Ամենապատիւ Գերբընջանիկ Ազարեան Կաթողիկոսը Քաւալարակտին նանդիպական ունկնդրութեան ջրդուանեցաւ: Քաւա-լարակտն Կաթողիկէսայ շայոցին իրեն ընծայուած ու-րարն և Օսմանեան վեմափառ Կայսեր (Ինքնապիւր թիղով նանդեթ) յուլարակած մատանիս դրած էր: Այ-տու առթիւ Ս. Քաւալարակտն իւր շնորհակալութիւն յայտնեց թէ՛ Ամենապատիւ Պատգամաւորին յանուն վեմափառ Կայսեր ի սոսմանըրուն և թէ՛ Օսմանեան պետութեան կաթողիկէսայ նատաստեցնող շնորհալ ա-զատութեան նամար. և յետոյ Գերբընջանիկ Կաթողի-կոսին բերած Օսմանիկ շրաձանները ըսննեց երեք Կարդիւնալա՝ որոնց մէջ Է նաեւ Նագողիկն. և ուրէջ երեք քաղմարատիծան եկեղեցականաց:

ՀԻՐՏԱՐԸՎԻԻԻ ԵՒ ՊՏՏԱՐԻՍԵՆՏՏՈՒ ԻՐԲՐԱԿԻՐ
Կ. ԴԱՓՈՒՆԵԼ Կ. ՊԵՐՐՈՆԶ
ՎԻԵՆՆԱ. ՄԻԻԲԵՐԵՆԵ 89ԱՐԸՆ. (W. HEINRICH)